

Afgiftekantoor Oostende X

ISSN 0773-3542

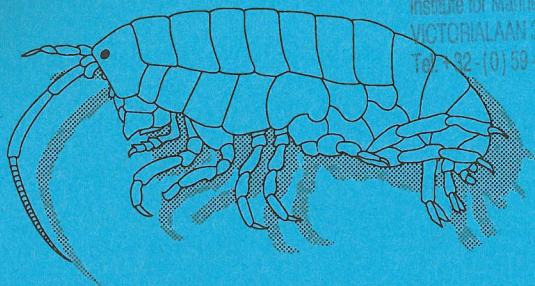
IZWO

Instituut voor Zeewetenschappelijk Onderzoek (vzw)

Institute for Marine Scientific Research

VICTORIALAAN 3 - B-8400 OOSTENDE BELGIUM

Tel: +32-(0)59-321045 - Fax: +32-(0)59-321135

De Strandvlo

Verantwoordelijke uitgever: Francis Kerckhof, Muscarstraat 14, 8400 Oostende

IZWO-VZW

Victorialaan 3

B-8400 Oostende

Driemaandelijks Tijdschrift
van **De Strandwerkgroep België**

Jaargang *14* nr. *1*

Maart 1994

DE STRANDVLO - Jaargang 14 nr. 1 - maart 1994.

Periodiek van "De Strandwerkgroep", vereniging voor mariene biologie.

Verscheijnt driemaandelijks.

Voorzitter: Francis KERCKHOF, Muscarstraat 14, 8400 Oostende. Tel. 059/50.72.94

Penningmeester, ledenadministratie & verkoop oude nrs. van De Strandvlo: Bart VERHAEGHE, Zuidbroekstraat 11, 8600 Woumen. Tel. 051/50.23.46

Secretaris: Dirk WOUTERS, Balansstraat 167 (bus 4), 2018 Antwerpen. Tel. 03/248.29.37

Redacteur: Ingrid JONCKHEERE, Kerkeweg 32, 8490 Snellegem. Tel. 050/81.37.68 of 058/40.32.56

Natuurhistorisch Archivar: Jean-Paul VANDERPERREN, Hoogstraat 137, 1980 Zemst. Tel. 015/61.07.81

Public Relations: Marie-Thérèse PANNEELS-VANHAELEN, Lindegaarde 3, 1830 Machelen. Tel. 02/251.86.56

Bestuurslid: Guido RAPPE, Kapelstraat 3, 9910 Ursel. Tel. 093/74.39.68

Abonnementsprijs: 250,- BEF. Te storten op rek. 001-1091291-20, t.n.v. "De Strandwerkgroep" p/a B. VERHAEGHE (zie hoger). Buitenlandse leden gebruiken postrek. 000-1493424-12. In Nederland kan gestort worden op postgiro 5802906 t.n.v. G. RAPPE (zie hoger). Je kunt steunlid worden door storting van minimum 500,- BEF.

INHOUD.

Woord Vooraf.	1
Bestuursmededelingen - Excursiekalender.	2
Errata.	4
Van Zwynsvoorde, Ch. Verbeteringen en aanvullingen bij het artikel "Epifytisme bij diatomeeën".	5
Wouters, D. Bij de vondst van een <i>Cypraea annulus</i> (LINNAEUS, 1758) te Oostende.	9
Udekem d'Acoz, C. d' Présence d' <i>Amphiura</i> (<i>Acrocnida</i>) <i>brachiata</i> (MONTAGU, 1804) (<i>échinodermata</i> , <i>Ophiuroidea</i> , <i>amphiuridae</i>) en Belgique et remarques sur certains <i>échinodermes</i> de la faune Belge.	11
Severijns, N. Verslag van de Normandië-reis (5-10 april 1993).	16
Vanhaelen, M.-Th. Eikapsels van de tepelhoren <i>Lunatia catena</i> (DA COSTA, 1778) op het Koksijdsse strand in mei-juli 1993.	33
Wouters, D. Er was eens een zeenaaktslak, genaamd <i>Alderia scaldiana</i> of toch niet ?!	35
Severijns, N. <i>Solen marginatus</i> (MONTAGU, 1803) en <i>Ensis arcuatus</i> (JEFFREYS, 1865) met vleesresten te Oostduinkerke.	37
Wouters, D. Vier mariene mollusken wettelijk beschermd in Groot-Brittanië.	39
Vanhaelen, M.-Th. Nog meer levende <i>Nassarius reticulatus</i> (LINNAEUS, 1758) in De Panne.	41
Vanwalleghem, R. Levende <i>Nassarius reticulatus</i> en <i>Lunatia nitida</i> van de kustvisserij.	43
Dumoulin, E. De zwarte kraai <i>Corvus corone</i> predaterend op mollusken.	44
Korte Mededelingen.	46

WOORD VOORAF

Jaargang 14 begint al met een goed gevuld nummer. Naast de bestuursmededelingen, de excursiekalender en enkele errata krijg je hier als leesvoer een gevarieerd gamma aan artikels en korte mededelingen. Noemenswaardig uit deze aflevering is wel het uitgebreide verslag van de Normandië-excursie van april '93. Het laat zien dat deze wat in de schaduw van Bretagne levende streek in geen geval te versmaden is.

Wat je meteen is opgevallen zijn de gewijzigde lettertypes en dito druk. Onze eigen printer leek niet geheel bevredigend te zijn, vandaar dat we nu alles "buitenhuis" op een laser-printer uitdraaien. Het resultaat is een duidelijke kwaliteitsverbetering van de druk.

Voor ondergetekende was dit de laatste Strandvlo die onder zijn "supervisie" is samengesteld; in volle vertrouwen geef ik vanaf nu de redactie over aan de nieuwe redactieraad. Spilfiguur daarin wordt Ingrid Jonckheere, bijgestaan door twee medewerkers (D. Wouters & F. Kerckhof). Al je artikels, korte mededelingen, boekbesprekingen of bijdragen voor de rubrieken gesignaleerde literatuur en vraag & antwoord nu voortaan graag opsturen naar I. Jonckheere, Kerkeweg 32, 8490 Snellegem. Ik wens de nieuwe redactieraad alvast een vruchtbare periode toe !

E. Dumoulin

BESTUURSMEEDEDELINGEN

De Strandvlo : van éénmansredactie naar een vorm van redactieraad

Manu Dumoulin, sinds jaar en dag redacteur van De Strandvlo, wil het voortaan wat rustiger aan doen. Toch haakt Manu niet helemaal af. Hij blijft, zij het louter informeel en slechts gedurende een overgangsfase, waar nodig een adviserende rol spelen voor de nieuwe redactieraad. Deze is nu als volgt samengesteld :

Wetenschappelijk advies :	Francis Kerckhof
Typewerk en lay-out :	Ingrid Jonckheere
Taaladvies :	Dirk Wouters

Het bestuur is Manu erg erkentelijk voor zijn jarenlange inzet.

Bestuurswijziging

Het bestuur anno 1994 ziet er nu als volgt uit :

Voorzitter :	Francis Kerckhof
Secretaris :	Dirk Wouters
Penningmeester :	Bart Verhaeghe
Redactie :	Ingrid Jonckheere (en medewerkers)
Natuurhistorisch archivaris :	Jean-Paul Vanderperren
Public-relations :	Marie-Thérèse Panneels-Vanhaelen
Bestuurslid :	Guido Rappé

SWG wordt "geassocieerd lid" van vzw Natuurreservaten

Op de algemene ledenvergadering werd ingestemd met het voorstel van het bestuur om geassocieerd lid te worden van de vzw Natuurreservaten. De Strandwerkgroep zal nu officieel haar kandidatuur indienen bij het nationaal bestuur van Natuurreservaten.

B.V.C. afd. kust beschikt over eigen lokaal

De Kustafdeling van de Belgische Vereniging voor Conchyliologie (vereniging voor schelpenverzamelaars) toont zich erg actief en beschikt nu over een eigen lokaal. Ze komen elke derde zondag van de maand tussen 9u30 en 12u30 bij elkaar in "'t Schelpestik", Vosseslag 131 te De Haan.

Excursiekalender

Zondag 24 april : in het kader van "Dag van de Aarde", bezoek aan de oostelijke dam van de haven van Zeebrugge en het aanpalend strand. Een gelegenheid om dit unieke biotoop beter te leren kennen.

Afspraak : om 14.00 uur aan de voet van de oostelijke dam te Heist (bij kleine vuurtoren).

Zaterdag 30 april : golfbreker-excursie te Oostende. Speciale aandacht voor de zonatie en organismen op de golfbreker naast het oosterstaketsel.

Afspraak : om 09.30 uur aan de vuurtoren van Oostende.

Zaterdag 23 juli : bezoek aan de slikke en schorre van de IJzermonding.

Afspraak : om 16.00 uur aan het Albertmonument te Nieuwpoort.

Zaterdag 17 september : opnieuw een excursie naar de oostelijke dam van de Zeebrugse haven.

Afspraak : om 15.00 uur a/d voet van de dam.

Zondag 13 november : strandexcursie naar De Haan. In samenwerking met Natuurreservaten afdeling De Haan.

Afspraak : om 14.30 uur a/d Rode-Kruis-post op de zeedijk.

Zaterdag 24 december : traditionele eindejaarsexcursie naar het strand van De Panne.

Afspraak : om 10.00 uur a/h Leopold I monument.

Voor praktische informatie i.v.m. bovenstaande uitstappen kun je steeds terecht bij iemand van het bestuur (tel.-nrs. zie binnenflap).

Errata

- De Strandvlo, 13 nr. 4 : p. 126 onderaan

1. De zin "op deze manier gedetermineerde exemplaren zijn in tabel III met een * aangeduid" moet zijn "Ondetermineerbare exemplaren zijn in tabel III met een * aangeduid".

- De Strandvlo, 13 nr. 4 : p. 142

2. De zin "aan de hand van mijn waarnemingen ..." moet zijn "aan de hand van mijn waarnemingen geef ik hier een overzicht van de grootste exemplaren, die de laatste 3 jaren gevonden werden aan de Belgische Westkust".

- De verklaringen bij de figuren van onderstaande artikels waren per abuis in de vorige Strandvlo niet afgedrukt:

Udekem d'Acoz, C. d', 1994. Présence et abondance de *Jassa herdmanni* (WALKER, 1893) sur la côte belge (Crustacea, Amphipoda, Ischyroceridae).- De Strandvlo, 13(4) : 134-138

Fig. 1. *Jassa herdmanni*; Duinbergen: a) gnathopode 2 gauche ♂ ; b) gnathopode 2 gauche ♀ ; c) extrémité de l'uropode 3 ♂ .

Fig. 2. *Jassa marmorata*; Ostende : gnathopode 2 gauche ♂ .

Fig. 3. *Jassa herdmanni*; Duinbergen : a) antenne 2 ♂ ; b) idem, détail.

UDEKEM d'ACQZ, C. d', 1994. Existence d'hibernacles chez *Anguinella palmata* Van Beneden, 1845 (*Bryozoa*, *Ctenostomata*, *Nolellidae*).- De Strandvlo, 13(4) : 146-148.

Fig. 1. *Anguinella palmata* VAN BENEDEN, 1845; Duinbergen : A) ramification montrant deux hibernacles (la zone en pointillé représente un manchon de vase qui occulte la tige centrale); B) hibernacle avec le hile en vue latérale; C) hibernacle avec le hile vu de face.

Verbeteringen en aanvullingen bij het artikel "Epifytisme bij diatomeeën."

1. Verbeteringen

Bij het verschijnen van het artikel over epifytisme bij diatomeeën in De Strandvlo jg. 13 nr. 4 werd vastgesteld dat er enkele typfouten geslopen waren in de benaming van de diatomeeën. Hieronder vindt U de correcte spelling van de namen in alfabetische volgorde met de verbetering onderstreept :

Alaria esculenta

Bryopsis

Callithamnion

Centroceras

Chordaria flagelliformis

Rhizoclonium riparium

Rhodymenia

Scytosiphon lomentaria

Spyridia filamentosa

Ook bleken sommige namen van algen, overgenomen uit het artikel van ALEEM (1950), verouderd en dienen als volgt aangepast (naar SOUTH & TITTLE, 1986) :

Bangia fuscopurpurea

Cladostephus verticillatus

Gigartina stellata

Gracilaria confervoides

Himanthia lorea

Plocamium coccineum

Rhodymenia pulmata

Ulva latissima

moet zijn

Bangia altropurpurea

Cladostephus spongiosus

Mastocarpus stellatus

Gracilaria verrucosa

Himanthalia elongata

Plocamium cartilagineum

Palmaria palmata (of

Rhodymenia pseudopalmata ?)

Ulva lactuca

2. Een derde waarneming van epifytisme bij diatomeeën.

Op 19 februari 1994, dag van de jaarvergadering, werd ik er door dhr. Kerckhof op attent gemaakt, dat de golfbrekers te Oostende bedekt waren met grote bruine vlekken. Bij bemonstering bleken deze te bestaan uit bruine draadjes. In en tussen de vlekken groeiden er takjes van *Ceramium* van ongeveer 5 cm.

Onder de microscoop bleken het de buisjes te zijn van *Navicula grevillei* en van *Amphipleura rutilans* (vgl. VAN ZWYNSVOORDE, 1991). Beiden waren intens begroeid met *Synedra tabulata* (vgl. VAN ZWYNSVOORDE, 1993). Hier en daar groeiden er ook *Licmophora gracilis* var. *anglica* zonder onderscheid op beide buisdiatomeeën. Ook groeiden er op *Amphipleura rutilans* draadjes van *Melosira nummuloides* die zich met hun eerste cel vastzetten op het substraat. Verder werden ook monsters van de *Ceramium*-takjes bekeken. Deze waren nog niet begroeid. Misschien was het voor *Gramatophora oceanica* te vroeg?

Met dank aan dhr. B.G. Otten (Vlaardingen, Nederland) voor zijn opbouwende kritiek.

Literatuur

- ALEEM, A., 1950. Distribution and Ecology of British Marine Littoral Diatoms. - Ecology, 38 : 75-106.
 SOUTH, R.G. & I. TITLEY, 1986. A checklist and Distributional Index of the Benthic Marine Algae of the North Atlantic Ocean. - Huntsman Marine Laboratory and British Museum (Natural History).
 ZWYNSVOORDE, Ch. VAN, 1991. In geleibuizen levende diatomeeën aan de Belgische kust. - De Strandvlo, 11(1) : 14-20.
 ZWYNSVOORDE, Ch. VAN, 1993. Epifytisme bij diatomeeën. - De Strandvlo, 13(4) : 109-119.

Ch. Van Zwynsvoorde
 Ekergemstraat, 111
 9000 Gent

MELOSIRA NUMMULOIDES (Dillwyn) C.A. Agardh

Kenmerken volgens
A. VAN DER WERFF

Eigen waarneming

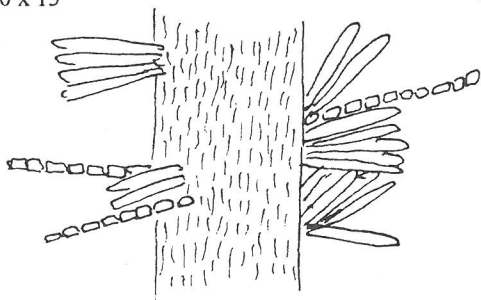
Diameter : 10 - 40 μ
Op de discus : \pm 16 radiale en
28 concentrische punctae in 10 μ

Op de Pleura : 26 - 28 peralvare en
ong. 18 transversale pori in 10 μ

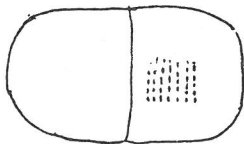
Diameter : 14 μ
Er konden geen discus waarnemingen
gemaakt worden.
De preparaten tonen koloniën, dus enkel
pleuras.

Op de pleura : 28 peralvare en
en 16 transversale pori in 10 μ

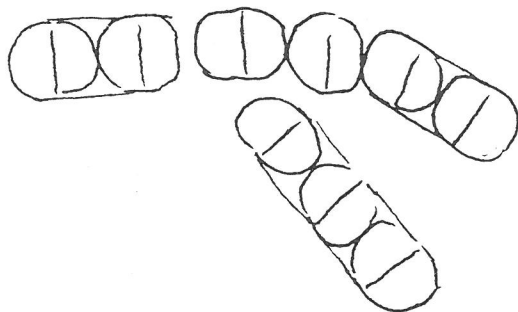
Fragment van buis van
Amphipleura rutilas met *Symedra*
tabulata en *Melosira nummuloides*
10 x 15

Melosira nummuloides cel
90 x 15

Melosira nummuloides ketting
40 x 15

LICMOPHORA GRACILIS (Ehrenberg) Grunow var. ANGLICA (Kützing) Pergallo.

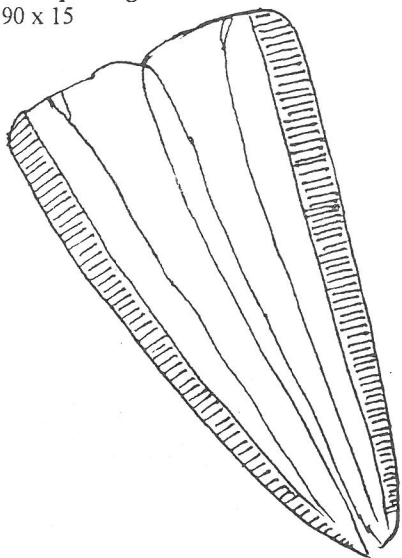
Kenmerken volgens
A. VAN DER WERFF

Eigen waarneming

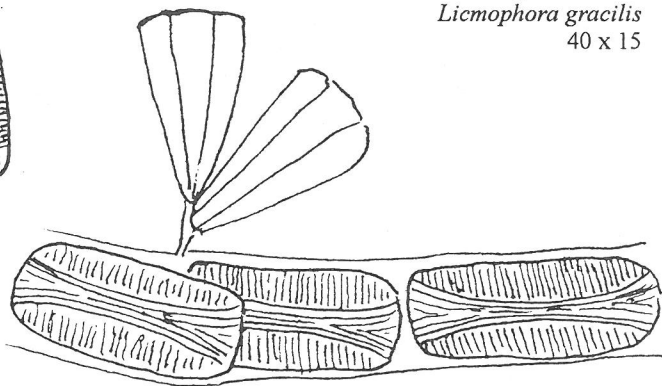
Lengte : 20 - 120 μ
Breedte : 10 - 16 μ
Striae : 24 - 27 in 10 μ

Lengte : 73 μ
Breedte : 16 μ
Striae : 26 in 10 μ

Licmophora gracilis
90 x 15

Buis van *Navicula grevillei* met
Licmophora gracilis
40 x 15

Bij de vondst van een *Cypraea annulus* (LINNAEUS, 1758) te Oostende.

Tijdens een strandwandeling te Oostende (Halve Maan) vond ik op 20 maart 1993 langs de hoogwaterlijn een kauri, die bij nader toezien een *Cypraea annulus* (nvdr: tegenwoordig *Monetaria annulus* genoemd) bleek te zijn. De eerste gedachte die bij je opkomt bij het vinden van zulke Aziatische soort, is dat ze mogelijk moet beschouwd worden als een "zakjesschelp", afkomstig uit een zakje met tropische schelpen. Onze souvenirwinkeltjes aan de kust verkopen immers bijna allemaal van zulke pakjes. Toch ben ik er van overtuigd dat het hier niet om een "zakjesschelp" gaat, maar wel om een exemplaar uit één van de gezonken schepen van de Verenigde Oostindische Compagnie (V.O.C.). De schelp is immers zwaar afgesleten. Het grootste deel is zelfs zuiver wit. Alleen aan de vorm en de vage kleurtekening aan de bovenzijde van de schelp kan men nog merken dat het om een *C. annulus* gaat.

Volgens KLINKENBERG (1981) werden tussen 1650 en 1790 zo'n 6,7 miljard kauri's vanuit het toenmalige Ceylon met schepen van de V.O.C. in Nederland ingevoerd. De meeste van de kauri's waren afkomstig van de Malediven. De Nederlandse kolonisators kochten met deze schelpen slaven op de Afrikaanse markt.

De overgrote meerderheid van deze kauri's bestond uit *Cypraea moneta*, en in tweede instantie uit *C. annulus*. Zo werden op de stranden van Walcheren een goede honderd kauri's gevonden door G. Simons uit Middelburg (BUIJSE, 1993), waarvan 83 *C. moneta*, 22 *C. annulus*, 2 *C. caurica* en 1 *C. lynx*. Het is zo goed als zeker dat deze schelpen afkomstig zijn uit het schip "Reigersbroek" dat in 1738 op de dijk van Westkapelle te pletter sloeg. Of het door mij gevonden exemplaar ook van dit schip afkomstig is, is theoretisch gezien misschien wel mogelijk, maar het kan evengoed uit een ander schip afkomstig zijn.

Het zou wel leuk zijn als andere SWG-ers gelijkaardige vondsten bekend zouden maken.

Geciteerde literatuur

- BUIJSE, J.A., 1993. Tropische kauri's in Zeeuws gezelschapsspel.- *Basteria*, 57(4-6) : 115-124.
- KLINKENBERG, F.M., 1981. De kaurihandel van de V.O.C.- Doctoraalscriptie R.U. Leiden, iii p., 100 p.

Overige literatuur

- BENTHEM-JUTTING, W.S.S. VAN, 1955. Vondsten van tropische kauri's in Nederland.- *Basteria*, 19: 1-6.
- EMST, P. VAN, 1958. De weg van de kauri.- *Tijdschr. Econ. Soc. Geogr.*, 49 : 267-274.
- HOGENDORN, J.S. & M. JOHNSON, 1986a. The Cowrie Trade to West Africa from the Maldives in the 19th Century.- In: *Proceedings of the Symposium on the Quantification and Structure of the Import and Export, and Long Distance Trade of Africa in the 19th Century*, 142-162.
- HOGENDORN, J.S. & M. JOHNSON, 1986b. The Shell Money of the Slave Trade.- *Afr. Stud.*, 49 : i-xv, 1-230.
- JOHNSON, M., 1970. The Cowrie Currencies of West Africa. Part I.- *J. Afr. Hist.*, 11(1) : 17-49.
- SCHNEIDER, O., 1905. *Muschelgeld-Studien*.- Dresden, 190 p.

D. Wouters
Balansstraat, 167 (bus 4)
2018 Antwerpen

Présence d'*Amphiura (Acrocnida) brachiata* (MONTAGU, 1804) (*Echinodermata, Ophiuroidea, Amphiuridae*) en Belgique et remarques sur certains échinodermes de la faune belge.

L'examen de la plage d'Oostduinkerke (51°09' - 02°40'E) le 29/I/1994, juste après une violente tempête nous a permis de recueillir une petite ophiure qui s'est avérée distincte des espèces habituellement observée sur la côte belge. Le spécimen était mourant et l'extrémité de ses bras manquait. Il a été identifié sans hésitation comme *Amphiura (Acrocnida) brachiata* (MONTAGU, 1804) grâce aux publications de MORTENSEN (1927) et de MADSEN (1970). Il a été déposé à l'Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique, Bruxelles.

Cette espèce est manifestement nouvelle pour la Belgique car elle n'est pas signalée sur notre côte par MASSIN & DE RIDDER (1989). Au voisinage de la Belgique, elle est connue des Pays-Bas : 2 spécimens recueillis près de l'île de Texel dans l'estomac d'une sole (WOLFF, 1975) et du Boulonnais : présence indiquée sans commentaires (GLAÇON, 1971). Plus à l'Ouest, l'espèce devient commune et nous l'avons observée à plusieurs reprises enfouie dans les plages de sable fin de la Bretagne. L'absence de signalements antérieurs en Belgique est vraisemblablement due à une grande rareté dans la région. Son comportement fouisseur - elle vit normalement enfouie à plusieurs centimètres de profondeur dans le sable - rend sa capture encore plus improbable. Si le spécimen recueilli avait été bien vivant, il se serait vraisemblablement enterré et aurait échappé à nos investigations. Enfin, il est possible que la fréquence de l'espèce dans le Sud de la Mer du Nord soit sujette à variations. Il est en effet bien connu que les effectifs de beaucoup d'organismes de cette région présentent des fluctuations spectaculaires. La capture du présent spécimen signifie donc peut-être que l'espèce est actuellement moins rare que d'habitude.

Nous profitons de la présente note pour formuler quelques remarques sur les échinodermes intertidaux de la faune belge. Selon MASSIN & DE RIDDER (1989), seule *Asterias rubens* peut s'observer *in situ* dans la zone intertidale de la côte belge et les *Echinocardium cordatum* qui s'échouent sur la plage seraient toujours morts. Ces affirmations sont démenties par nos propres observations. *Ophiothrix fragilis* (ABILDGAARD, 1789) est fréquemment observée par marées de forte amplitude sur

les rochers de la jetée orientale du port de Zeebrugge (parfois en grand nombre) et sur les brise-lames de Duinbergen :

Duinbergen, 26/VIII/1984 : 1 adulte vivant, sous une pierre d'un brise-lames, frange infralittorale.

Zeebrugge, jetée Est, 20/II/1988 : nombreux petits exemplaires vivants parmi les rochers, frange infralittorale.

Zeebrugge, jetée Est, 29/VIII/1988 : nombreux adultes vivants, sous les pierres, frange infralittorale.

Zeebrugge, jetée Est, 25/IX/1988 : nombreux adultes vivants, entre les rochers, frange infralittorale.

Duinbergen, 19/II/1989 : 3 adultes vivants, sous une pierre d'un brise-lames, frange infralittorale.

Duinbergen, 26/III/1989 : quelques adultes vivants, sous les pierres d'un brise-lames, frange infralittorale.

Duinbergen, 04/XII/1990 : 1 adulte vivant, sous une pierre d'un brise-lames, frange infralittorale.

Zeebrugge, jetée Est, 02/III/1991 : 6 adultes vivants entre les pierres, frange infralittorale.

Duinbergen, 09/VIII/1991 : 1 adulte vivant, entre les rochers d'un brise-lames, frange infralittorale.

Zeebrugge, jetée Est, 25/IX/1992 : 5 adultes vivants, entre les rochers, frange infralittorale.

Duinbergen, 07/II/1993 : un adulte vivant sous une pierre d'un brise-lames, frange infralittorale.

Zeebrugge, jetée Est, 08/II/1993 : plus de 40 adultes vivants sur les pierres et plus de 50 juvéniles de quelques millimètres sur l'éponge *Halichondria bowerbanki*, 1 juvénile sur l'éponge *Haliclona oculata*, frange infralittorale. Ces éponges ont été identifiées par J.J. VERMEULEN (Université d'Amsterdam) que nous remercions ici vivement.

Zeebrugge, jetée Est, 20/VIII/1993 : 3-4 adultes vivants, sur les rochers, frange infralittorale.

On signalera par ailleurs que nous n'avons jamais observé de *O. fragilis* échouées sur les plages de Duinbergen et de Zeebrugge-Est et, que nous n'avons jamais observé l'espèce sur le brise-lames qui longe l'estacade Ouest d'Oostende.

Psammechinus miliaris est également observé dans les mêmes circonstances

quoique plutôt rarement :

Duinbergen, 18/IV/1984 : 1 ex. vivant, sur les rochers, frange infralittorale.

Duinbergen, 04/XII/1990 : 1 ex. vivant, entre les pierres, frange infralittorale.

Zeebrugge, jetée Est, 02/III/1991 : 1 ex. vivant, entre les pierres, frange infralittorale.

Zeebrugge, jetée Est, 08/II/1993 : 1 ex. vivant, sur les rochers, frange infralittorale.

On signalera aussi que nous n'avons jamais observé de *P. miliaris* échoués sur les plages de Duinbergen et de Zeebrugge-Est. Le seul spécimen que nous avons observé sur le brise-lames qui longe l'estacade Ouest d'Oostende (8/X/1990) se trouvait à un niveau anormalement élevé (étage médiolittoral moyen) et il s'agissait sans doute d'un spécimen échoué.

Enfin, nous avons observé à une occasion un *Echinocardium cordatum* échoué alors qu'il était encore vivant: Duinbergen, 29/IV/1991: 1 ex. vivant à moitié enfoui dans le sable. Les indications de MASSIN & DE RIDDER (1989) ne sont cependant pas entièrement inexactes car tous les autres *E. cordatum* que nous avons observés échoués sur la côte belge (nombreux milliers) étaient en effet bien morts.

Comme on le voit, la connaissance des échinodermes de la faune belge est incomplète et des observations originales intéressantes demeurent possibles.

Summary

A specimen of the brittlestar *Amphiura (Acrocnida) brachiata* which has been washed ashore was observed on January 29th, 1994 on the sandy beach of Oostduinkerke (Belgium). It is the first record of this species on the Belgian coast.

Bibliographie

- GLAÇON, R., 1971. Faune et flore du Pas-de-Calais et de la Manche Orientale.- éditions de l'Institut de Biologie marine et régionale de Wimereux, 46 p.
- MADSEN, F.J., 1970. West African Ophiuroids.- Atlantide Report, 11 : 151-243.

- MASSIN, Cl., Ch. DE RIDDER, 1989. Les échinodermes de Belgique. Comptes rendus du symposium "Invertébrés de Belgique", Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique, Bruxelles, 395-402.
- MORTENSEN, Th., 1927. Handbook of the Echinoderms of the British Isles. Reprint E.J. Brill, Leiden, 471 p.
- WOLFF, W.J., 1975. Stekelhuidigen - Echinodermata.- Wet. Med. K.N.N.V., 105 : 1-20.

C. d'Udekem d'Acoz
Avenue du bois des collines 34
1420 Braine l'Alleud
Belgique

Voor de lezers die minder vertrouwd zijn met het Frans volgt een vertaling van het bovenstaande artikel (F.K.).

Op 29 januari 1994 vond C. d'Udekem d'Acoz, na een zware storm op het strand van Oostduinkerke een kleine slangster die niet geleek op één van de gewoonlijk langs onze kust gevonden soorten. Na determinatie bleek het te gaan om een exemplaar van *Amphiura (Acrocnida) brachiata* (MONTAGU, 1804), een nieuwe soort voor de Belgische kust. In de publikatie van MASSIN & DE RIDDER (1989) wordt de soort niet vermeld. De soort is gekend van Nederland, waar 2 exemplaren werden verzameld in de buurt van het eiland Texel, uit de maag van een tong en van de Franse Boulonnais kust. Meer naar het westen wordt de soort algemener. Zo vond de schrijver deze soort verschillende malen ingegraven in stranden met fijn zand te Bretange. Dat *Amphiura brachiata* voordien niet eerder van de Belgische kust werd vermeld is waarschijnlijk te wijten aan zijn grote zeldzaamheid. ook zijn levenswijze, de soort leeft enkele cm diep ingegraven in het zand, zorgt ervoor dat ze weinig kans maakt om gevonden te worden. Indien het nu gevonden exemplaar nog geleefd had, dan zou het zich waarschijnlijk ingegraven hebben en zo niet meer gevonden worden. Tenslotte is het ook mogelijk dat de aantallen van deze soort in de Zuidelijke Noordzee variëren. Heel wat organismen vertonen inderdaad soms spectaculaire aantal fluctuaties. Misschien wijst deze vondst erop dat de soort mogelijk minder zeldzaam is dan anders.

De schrijver maakt van de gelegenheid gebruik om enkele opmerkingen te formuleren in verband met de stekelhuidigen die leven in de getijdenzone van de Belgische kust. Volgens MASSIN & DE RIDDER (1989), zou alleen de zeester *Asterias rubens in situ* aangetroffen worden in getijdenzone van de Belgische kust. Uit eigen waarnemingen spreekt C. d'Udekem d'Acoz deze bewering tegen. Hij vond de slangster *Ophiothrix fragilis* regelmatig tijdens springtij op de stenen van de Oostelijke Havendam te Zeebrugge (soms in grote aantallen) en ook op de golfbrekers te Duinbergen (zie lijst). Overigens werd de soort op de stranden van Duinbergen en Zeebrugge Oost nooit aangespoeld gevonden. Ook op de golfbrekers naast het oosterstaketsel te Oostende werd de Slangster niet waargenomen.

De zeeëgel *Psammechinus miliaris* werd eveneens in dezelfde omstandigheden waargenomen, maar iets zeldzamer (zie lijst). Ook deze soort werd niet aangespoeld gevonden op de stranden van Duinbergen en Zeebrugge Oost. De enige zeeëgel die de schrijver vond op de golfbreker naast het oosterstaketsel te Oostende bevond zich op zo'n hoog niveau in de getijdenzone (mediolittoraal) dat het klaarblijkelijk om een aangespoeld exemplaar gaat.

Ten slotte vermeldt de schrijver de vondst op 29 april 1991 van een levende zeeklit, aangespoeld te Duinbergen en gedeeltelijk ingegraven in het zand. De gegevens van MASSIN & DE RIDDER zijn echter niet helemaal incorrect, want alle andere zeeklitten die de schrijver aangespoeld vond langs de Belgische kust waren allemaal wel degelijk dood.

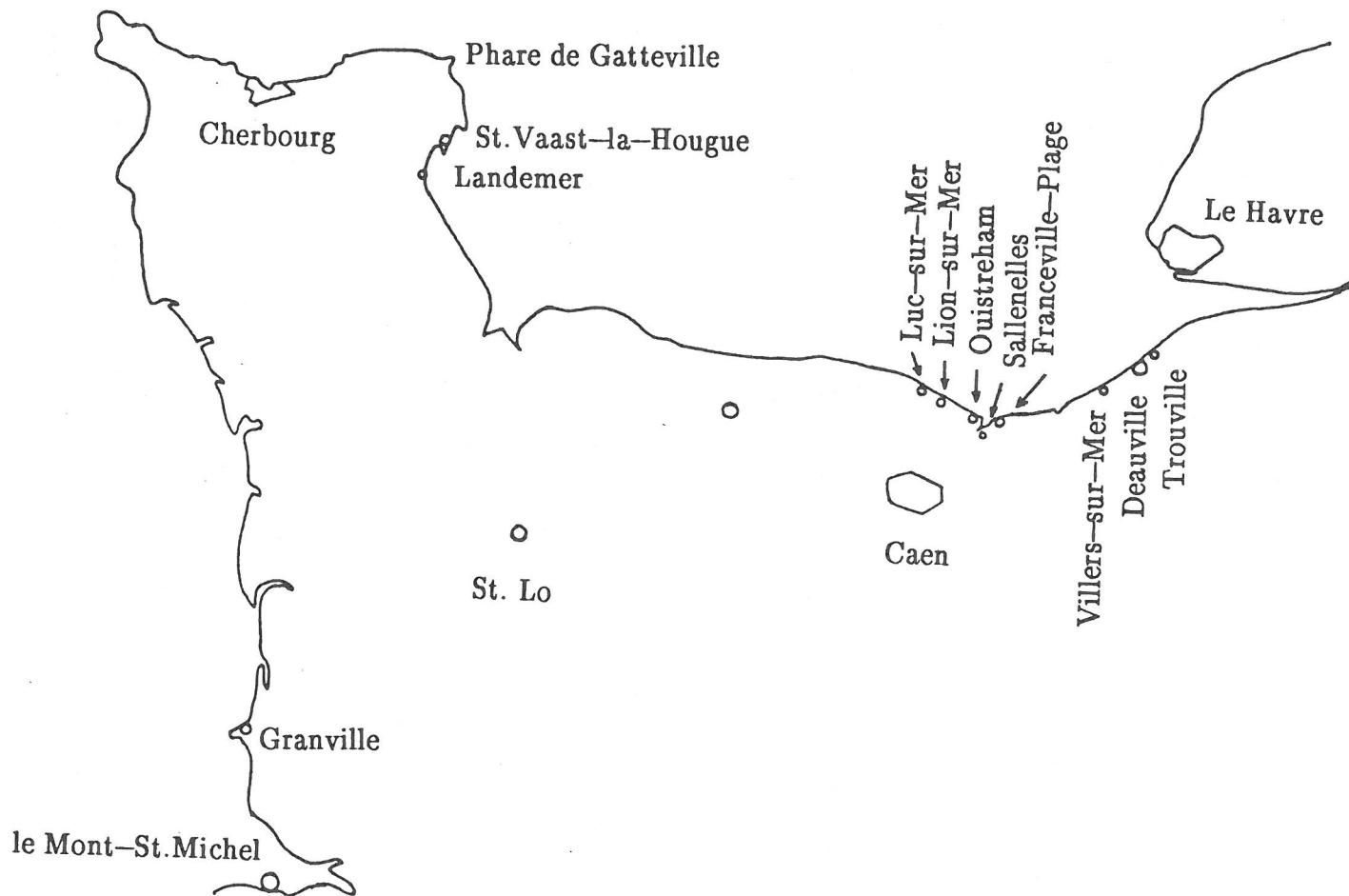
Zoals valt op te merken, is de kennis van de stekelhuidigen van onze fauna nog onvolledig. Er kunnen dus zeker nog interessante en originele waarnemingen gedaan worden.

Verslag van de Normandië-reis (5-10 april 1993).

Het was vroeg opstaan geblazen die maandag 5 april want we werden in het "Maison de la Nature" te Sallenelles, gelegen bij de monding van de Orne aan de Cotentin-kust (zo'n 12 km ten noorden van Caen), voor het middageten verwacht. De uitgebreide Franse middag- en avondmalen zullen we trouwens niet licht vergeten, evenmin als de wijn ...

Het Natuurcentrum is gevestigd in een oud landhuis in de typisch Normandische vakwerkstijl, en gelegen langs het estuarium van de Orne, een mooi slikke- en schorregebied. In de namiddag zijn we samen met Jean-Yves, de gids van het centrum die ons op al onze tochten zou vergezellen, een kijkje gaan nemen in dit stukje natuurschoon. We troffen er vooral massa's doubletten *Scrobicularia plana* aan, maar ook een doublet *Mya arenaria* met vleesresten en mits enig zoeken tussen de planten op de schorre ook het slakje *Alderia modesta* op *Vaucheria* sp. en veel *Hydrobia ulvae*. Na het avondeten zijn we bij valavond nog even langs de vloedlijn gaan wandelen op het zandstrand even verderop in Franceville-Plage. Hier vonden we o.a. verse doubletten van *Acanthocardia echinata*, *Macra corallina*, *Ensis arcuatus*, *Ensis ensis* en *Solen marginatus* (de laatste met vleesresten). Ook de Geweispans *Haliclona oculata* en de Vijgspans *Suberites domuncula* waren algemeen in de vloedlijn. Toch even zeggen dat we de exemplaren van *Ensis ensis* pas enkele dagen later eenduidig konden determineren, nadat we voldoende materiaal verzameld hadden om duidelijk het onderscheid tussen *Ensis arcuatus* en *Ensis ensis* te kunnen zien.

Dinsdagvoormiddag (6 april) hebben we een bezoek gebracht aan het marien-biologisch instituut van de Universiteit van Caen dat gevestigd is in Luc-sur-Mer. Eén van de belangrijkste projecten van dit instituut richt zich op het onderzoek naar de mogelijkheden tot massaproductie van zeeëgels voor consumptie. Een procédé dat eerst op kleine schaal in het labo was uitgetest, en uitstekende resultaten had opgeleverd, bleek wanneer het op veel grotere schaal werd toegepast (om commercieel rendabele hoeveelheden zeeëgels te kweken) heelwat problemen op te leveren. Bij een bezoek aan de kweekinstallatie konden we ook een aantal levende zeekatten *Sepia officinalis*

bewonderen. Het instituut bestudeert de groei en de ontwikkeling van de hersenen van deze dieren.

In de namiddag werden we letterlijk en figuurlijk meegesleurd op fossielentocht door het enthousiasme van onze gelegenheidsgids van de "Association Nature Calvados". We bezochten achtereenvolgens Villers-sur-Mer, met zijn "Falaises des Vaches Noires", Bénerville aan de voet van de Mont Canisy, waar een heus fossiel koraalrif (*Isastrea*-koraal) zomaar op het strand te bewonderen lag (en weldra ook een aantal mooie oude villa's van rond de eeuwwisseling waarvan de ondergrond langzaam maar zeker door de zee wordt "weggevreten"), en tenslotte Trouville.

In Villers-sur-Mer troffen we vooral fossielen van de tweekleppigen *Gryphaea dilatata* (Fig. 1) en *Alectryonia gregaria* (Fig. 2.) aan, zo'n 150 miljoen jaar oud, uit het Oxfordiaan (een geologisch tijdperk uit het Boven-Jura). In Trouville hebben we met zijn allen ijverig gezocht naar fossielen van de Zeeëgel *Nucleolites scutatus*, ook uit het Oxfordiaan. Iedereen heeft er wel enkele gevonden. Op het strand waren in horizontale rotspartijen verder tientallen grote fossiele Pinna's te bewonderen.

In Villers-sur-Mer waren niet enkel de fossielen in de rotsen maar ook het materiaal op het strand zeer de moeite waard. Zo werden ondermeer *Acanthorcardia echinata*, *Cultellus pellucidus*, *Ensis arcuatus*, *Ensis ensis*, *Nassarius reticulatus*, *Natica alderi*, *Natica catena*, *Solen marginatus* en ook het Goudkammetje *Pectinaria koreni* levend aangetroffen. Na deze drukke maar boeiende dag had niemand enig probleem om de slaap te vinden...

De derde dag te Sallenelles (7 april) begon voor enkelen vroeger dan voor de anderen. Zij waren om 7 uur alweer uit de veren voor een wandeling op het nabijgelegen strand van Franceville-Plage. Het was juist laagwater en van de zee was hier nu geen spoor te bekennen. Vlak voor de kust, midden in het getijdengebied, ligt er een zandbank met zeer zacht hellende flanken; we zijn er een heel eind op gewandeld zonder de zee te zien te krijgen en durfden ons tenslotte niet meer verder wagen omdat het water intussen weer aan het opkomen moest zijn. De interessantste mollusken-vondsten op het strand en in de vloedlijn waren enkele levende exemplaren *Nassarius reticulatus* en *Natica catena*, een vers doublet *Modiolus modiolus*, een vers doublet *Mya truncata* inclusief het periostracum rond de sifo's, één oude klep *Pecten maximus* en twee oude kleppen *Pholas dactylus*. Verder vonden we ook 3 soorten sponzen, nl. de Broodspons *Halichondria panicea*, de Geweisspons *Haliclona oculata* en de Vijgspons *Suberites domuncula*, en tenslotte ook enkele dode helmkrabben *Corystes cassivelaunus* en enkele schildjes van de sierlijke zeekat *Sepia elegans*.

In de voormiddag trokken we dan met zijn allen naar Ouistreham, voor een

wandeling in het vissershaventje daar. Maar de vissers kuisen het dek van hun boten tegenwoordig op zee, zodat we tussen de netten en op het dek niet veel materiaal vonden: een paar zeesterren *Asterias rubens*, een verse klep van de noorse hartschelp *Laevicardium crassum*, 2 blauwpootkrabben *Liocarcinus depurator* en 2 steurgarnalen *Palaemon serratus*. Op de weg terug, 's middags, hebben we tijdens een korte stop dan nog wat land- en zoetwaterslakken verzameld langs de oever van de Orne.

Woensdagnamiddag hadden we opnieuw afspraak met de gids die ons de dag voordien met de fossielen van de streek had laten kennismaken. Vandaag zou hij ons begeleiden bij een bezoek aan het strand en het rotsachtige getijdengebied op de grens tussen Luc-sur-Mer en Langrune-sur-Mer. Dit zou, zo bleek later, één van de twee absolute hoogtepunten van onze Normandië-reis worden. Op enkele uren tijd hebben we meer dan 100 soorten, waaronder een 80-tal levend en *in situ*, waargenomen. Teveel om op te noemen: wieren, krabben, zeesterren, sponzen, vissen, mollusken, wormen, zeeëgels, zeenaaktslakken, zakpijpen, zeedahlia's, ... We troffen hier o.a. enkele naaktslakken *Aeolida papillosa* en *Archidorus pseudoargus* (met legsels) aan, maar ook levende keverslakken *Acanthochitona crinita* en *Lepidochitona cinereus*, enkele levende *Trivia monacha* en *Helcion pellucidum* (op de *Lamellaria*) en zelfs 1 levende wenteltrap *Epitonium clathrus*, terwijl de zeedahlia *Utricina felina* er algemeen voorkwam. Verder werden er o.a. meer dan 30 soorten wieren, 6 soorten sponzen, 12 soorten wormen, 16 soorten Decapoda, 4 soorten manteldieren en 8 soorten vissen gedetermineerd. De krabben *Carcinus maenas*, *Galathea squamifera*, *Liocarcinus puber*, *Macropodia* sp., *Pilumnus hirtellus*, *Pinnotheres pisum*, *Pisa tetraodon*, *Pisidia longicornis* en *Porcellana plathycheles* werden levend aangetroffen. Hier "vochten" we ook met één van de vele Fluwelen Zwemkrabben *Liocarcinus puber* en spitte onze gids de grote zwaardschede *Ensis arcuatus* uit het grof zand en leerde ons *Natica alderi* vinden, net onder het zand, aan de hand van de kruipsporen. Hier was het tenslotte ook dat de Fransman aan wie Manu verteld had dat de vis die hij gevonden had in het Nederlands Snotolf heette, prompt deze vis in de hoogte stak en naar zijn vrouw riep: "regarde, c'est un Snotolf".

De volgende twee dagen hebben we onze excursiegebieden verder van Sallenelles gezocht. Op donderdag 8 april zijn we eerst naar de "Phare de Gatteville" bij de "Pointe de Barfleur" (een 25-tal km ten oosten van Cherbourg) gereden. Daar hebben we ons, op de rotsen naast een kleine inham vlak bij de vuurtoren, tegoed gedaan aan het uitgebreide lunchpakket. De vloedlijn in dit inhammetje bestond uit een massa Stompe Alikruik *Littorina obtusata* (een laag van wel 5 cm dik!), waarvan enkele levend. Daartussen vonden we o.a. ook een aantal losse kleppen van de wijde

mantel *Aequipecten opercularis* met daarop de paarse zeepok, het vulkaantje *Balanus perforatus* en eikapsels van zes verschillende soorten haaien en roggen. In de namiddag zijn we eerst afgezakt naar de baai ter hoogte van het dorpje Landemer. Hier vonden we o.a. *Monodonta lineata*. Dit was ook een interessante plaats om vogels waar te nemen. Zo werden er verschillende kleine zilverreigers *Egretta garzetta* opgemerkt (in totaal werden niet minder dan 55 soorten vogels waargenomen tijdens deze reis). Daarna ging het naar St. Vaast-la-Hougue, waar we een fikse wandeling maakten op het uitgestrekte strand naast de oesterkwekerijen. Het schelpje *Loripes lucinalis* en de Geruite Tapijtscelp *Tapes decussata* die we voordien nog nergens hadden gevonden, troffen we hier algemeen aan.

Op vrijdag 9 april stonden we op bij een gietende regen. Hoewel het weer nooit schitterend was geweest de voorgaande dagen, waren we toch nooit "uitgeregend" tijdens onze excursies. Vandaag zag het er echter niet zo fraai uit. We hadden een excursie naar de rotskust bij de "Pointe du Roc" te Granville, zo'n 20 km ten noorden van de Mont St. Michel, gepland. Onze gids Jean-Yves had ons verteld uit de streek afkomstig te zijn en had een boeiende uitstap beloofd. Na een uurtje talmen besloten we uiteindelijk toch maar te vertrekken. Twee uur en 150 km verder, in Granville, regende het nog even hard. Geen picknick in open lucht dus. Dan maar een café binnen; het visserscafé waar Jean-Yves vroeger wel eens kwam. Na een goed uurtje stopte het plots met regenen; wij snel naar buiten en naar de "Pointe du Roc". Toen we daar een kwartiertje later aankwamen was het al één en al zon in een strakblauwe hemel. We gingen onmiddellijk aan de slag. En of Jean-Yves gelijk had. We troffen hier een prachtige zonatie aan, en ondanks het feit dat de Laminaria-zone niet bleek vrij te komen bij laag tij hebben we toch bijna 100 soorten waargenomen, waarvan iets meer dan de helft levend *in situ*. Hierbij o.a. *Acmaea virginea*, *Calliostoma zizyphinum*, *Calyptraea chinensis*, *Aequipecten opercularis*, *Chlamys varia*, *Crassostrea angulata*, *Diodora graeca*, *Donax variegatus*, *Gibbula magus*, *Glycymeris glycymeris*, *Haliotis tuberculata*, *Modiolus barbatus*, *Nassarius incrassatus*, *Nucula turgida*, *Ocenebra erinacea* en *Venus verrucosa*, alsook enkele slangsterren *Amphipholis squamata* en enkele soorten manteldieren en Decapoda. De soorten *Donax variegatus*, *Natica catena* en *Nucula turgida* vonden we aan de hand van hun kruipsporen in het zand dicht bij de waterlijn van het opkomend tij. Bij de waterlijn vonden we ook enkele olifantstandjes *Dentalium entalis*. Hoog in het getijdengebied tenslotte, vonden we na enig zoeken tussen de spleten in de rotsen ook *Littorina neritoides*. 's Avonds was iedereen het erover eens: dit was een bijzonder boeiende namiddag en een mooie afsluiting van een geslaagde Normandië-reis.

Op de volgende bladzijden wordt per biologische groep en voor elke vindplaats een overzicht gegeven van de waargenomen soorten. In de tabellen worden de volgende afkortingen gebruikt :

A= algemeen
 a= in aanspoelsel
 CDA= gedetermineerd
 door C. d'Udekem d'Acoz
 D= dood
 d= doublet(ten)
 E= enkele
 ei= (ook) eikapsels
 f= fragment(en)
 h= met heremietkreeft
 k= lege kokers
 kr= kruipsporen
 kt= ketens
 L= levend
 Lion= Lion-sur-Mer
 M= massaal
 MD= gedetermineerd door M. Dupin
 (gids Association Nature Calvados)

o= oud
 OUIS=Ouistreham
 p= met periostracum (enkel vermeld
 indien L, V of D)
 pl= in poelen tussen rotsen
 r= op rotsen
 RVO= gedetermineerd
 door R. van Outryve
 s= op schelp(en)
 sch= op schorre
 sl= op slikke
 V= vers
 v= in vloedlijn
 vl= met vleesresten
 w= op wier
 z= in zand

		Sallenelles slikke & schorre	Sallenelles strand in baai monding Orne	Fanceville- Plage	Villers-sur-Mer	Franceville- Plage	Luc-sur-Mer	Phare de Gatteville	Landemer	St. Vaast la-Hougue	Granville
05-IV-1993		05-IV-1993	05-IV-1993	05-IV-1993	06-IV-1993	07-IV-1993	07-IV-1993	08-IV-1993	08-IV-1993	08-IV-1993	09-IV-1993
PHANEROGAMAE	ZAADPLANTEN										
PLANTAGO MARITIMA	ZEEWEEGRAS	E, L, sch									
ALGAE	WIEREN										
CHLOROPHYTA	GROENWIEREN										
BRYOPSIS HYPHOIDES	ONREGEELMATIG VEDERWIER						MD				
ENTEROMORPHA INTESTINALI	ECHT DARWIER						E, L				
ENTEROMORPHA SPEC.	(DARWIER)	A, sch									
ULVA LACTUCA	ZEESLA						MD				
ULVA RIGIDA	STIJVE ZEESLA						MD				
PHAEOPHYTA	BRUINWIEREN										
ASCOPHYLLUM NODOSUM	KNOTSWIER	E, V, sch						E, v			
ECTOCARPUS SILICOSUS	(BRUINWIER)						MD				
FUCUS SERRATUS	GEZAAGDE ZEEEIK						A, L		A, V, v		
FUCUS SPEC.	(ZEEEIK)	E, V, sch									
FUCUS SPIRALIS	KLEINE ZEEEIK						A, L				
FUCUS VESICULOSUS	BLAASWIER						MD				
LAMINARIA DIGITATA	VINGERWIER						M, L				
LAMINARIA SACCHARINA	SUIKERWIER						M, L				
PILAYELLA LITTORALIS	KWASTWIER						E, L				
SARGASSUM MUTICUM	JAPANS BESSENWIER						M, L				
RHODOPHYTA	ROODWIEREN										
CALLIBLEPHARIS LANCEOLAT	(ROODWIER)						MD				
CALLOPHYLLIS LACINIATA	(ROODWIER)						MD				
CERAMUM CILIATUM	(ROODWIER)						MD				
CERAMUM FLABELLIGERUM	(ROODWIER)						MD				
CERAMUM RUBRUM	ROOD HOORNTJESWIER						E, L, MD				
CHONDRIA DASYPHYLLA	(ROODWIER)						MD				

CHONDRUS CRISPUS	TERS MOS
CORALLINA OFFICINALIS	KORALWIER
DASIA ARBUSCULA	(ROODWIER)
DILSEA CARMOSA	(ROODWIER)
FRUCELLARIA LUMBRICALIS	(ROODWIER)
GASTROCLONIUM OVATUM	(ROODWIER)
GELIDIUM SPEC.	(ROODWIER)
GIGARTINA STELLATA	(ROODWIER)
GRACILARIA VERRUCOSA	KHOOPWIER
GRIFFITHSIA FLOSCULOSA	(ROODWIER)
HYPGLOSSUM WOODWARDII	TONGWIER
LOMENTARIA ARTICULATA	(ROODWIER)
LOMENTARIA CLAVELLOSA	(ROODWIER)
PALMARIA PALMATA	(ROODWIER)
PHYLLOPHORA MEMBRANIFOLI	(ROODWIER)
PHYLLOPHORA PSEUDOCERANO	(ROODWIER)
PLOCAMUM CARTILAGINEUM	(ROODWIER)
PLOCAMUM COCCINEUM	(ROODWIER)
POLYIDES CAPRINUS	(ROODWIER)
POLYSIPHONIA NIGRESCENS	DOEKER BUISWIER
PORPHYRA UMBILICALIS	NAVELWIER
RHODOCHORTON FLORIDULUM	(ROODWIER)
RHODOPHYLLIS DIVARICATA	(ROODWIER)

PORIFERA	SPONGEN
----------	---------

CLIONA CELATA	BOORSPONGS
HALICHOENDRIA PANICEA	GEWOONE BROODSPONGS
HALICIONA OCULATA	GEWEISPOONGS
HYMENIACIDON PERLEVIS	(SPONGS)
HYXILLA INCRUSTANS	(SPONGS)
SUBERITES DOMUNCULA	VIJGSPONGS
SYCON RAPHAUS	(SPONGS)

COELENTERATA	HOLTEDIEREN
--------------	-------------

HYDROZOA	HYDROIDPOLIEFEN
----------	-----------------

HYDRANTHIA ECHINATA	RUWE ZEERASP
NEMERTESIA ANTHEMIA	GEWOONE ZEESPRIET
SERTULARIA CUPRESSINA	ZEECYPRES
TUBULARIA LARYNX	GORGELPIJPJE

1,sl,gaten

A,v

A,v

E,v

MD
MD
E,L
MD

MD
E,L,MD
MD
A,L

E,L
MD

MD
MD
MD

E,L
MD
E,L,MD

A,L,r
A,L,r

A,L,r

MD
MD
A,L,r,MD

E,L,w

RVO
A,L,r

RVO
RVO
RVO

RVO

RVO

RVO
RVO
RVO

1,o

ANTHOZOA		BLOEMDIEREN									
ACTINIA EQUINA	PAARDEANEMOON										
ALCYONYDIUM SPEC.											
CAMPANULARIA VERTICILLAT (ANEMOON)											
SAGARTIA ELEGANS (ANEMOON)											
SAGARTIA TROGLODYTES	SLIBANEMOON										
TEALIA FELINA	ZEEAHLIA										
MOLLUSCA		WEEKDIEREN									
PLACOPHORA		KEVERSLAKKEN									
ACANTHOCHITONA CRINITUS (KEVERSLAK)											
LEPIDOCHITONA CINEREUS	ASGRAUWE KEVERSLAK										
GASTROPODA		SLAKKEN									
ACHAEA VIRGINEA	SCHOTELTJE										
AEOLIDA PAPILLOSA	VLOKKIGE ZEEHAARTSLAK										
ARCHIDORIS PSEUDOARGUS	WRATTIGE STERSLAK										
BITTIIUM RETICULATUM	MUIZEKEUTEL										
BUCCINUM UNDATUM	WULK										
CALLIOSTOMA ZIZYPHINUM	PRIKTOLHOREN										
CALYPTRAEA CHINENSIS	CHINEES HOEDJE										
CAPULUS HUNGARICUS	ZOTSKAP										
CREPIDULA FORNICATA	MULTJE										
DIODORA APERTURA	SLEUTELGATHOREN										
EPITONIUM CLATHRUS	WEITELTRAP										
GIBBULA CINERARIA	ASGRAUWE TOLHOREN										
GIBBULA MAGUS	GERNOBBELDE TOLHOREN										
GIBBULA PENNANTI	GEVLAMDE TOLHOREN										
GIBBULA UMBILICALIS	ASGRAUWE TOLHOREN										
HALIOTIS TUBERCULATA	(ZEECOOR)										
HELICION PELLUCIDUM	BLAUWGESTREEPTE SCHAAL										
HYDROBIA ULVAE	BRACKWATERHORENTJE										
LIMAPONTIA DEPRESSA	SCHORRESLAKJE										
LITTORINA LITTOREA	GEWONE ALIKRUIK										
LITTORINA NERITOIDES	KLEINE ALIKRUIK										
LITTORINA OBUSATA	STOMPE ALIKRUIK										
LITTORINA SAXATILIS	RUWE ALIKRUIK										
MITRA SCRIPTA	GULZIG DUISLAKJE										

LANICE CONCHILEGA	SCHELPKOKERWORM		A, L	A, L	A, L		
LEPIDONOTUS SPEC.	(ZEERUPS)				E, L		
LINEUS LONGISSIMUS	(SNOEWORM)				MD		
NEPHTYS HOMBERGI	ZANDZAGER				E, L, MD		
NEREIS SPEC.	(WORM)	E, L, sch			E, L, ei		
NERINE CIRRHATULUS	GENSHOORNWORM				E, L, MD		
PECTINARIA KORENI	GOUDKAMMETJE		A, L				
PERINEREIS CULTRIFERA	(WORM)				E, L, MD		
POLYDORA CILIATA	SLIKKOKERWORM				E, L		
POMATOCEROS TRIQUETER	DRIEKANTIGE KALKKOKERWORM	E, k, s, sl			l, k, s	A, k, s	
SPIROBIS BOREALIS	SPIRAALKOKERWORM					A, w	
CRUSTACEA KREEFTTACHTIGEN							
CIRRIPEDIA RANPOTIGEN							
BALANUS BALANOIDES	GEWONE ZEEPOK		E, s		M, L, r	A, s	A, L, r
BALANUS PERFORATUS	PAARSE ZEEPOK					A, s	
ELMINIUS MODESTUS	KRUISRIDDERPOK, STERPOK	E, s			M, L, r		A
DECAPODA KRABBen, GARNALEN, KREEFTJEN							
ATHANAS NITESCENS	(GARNAAL)				2, MD, CDA		
CANCER PAGURUS	NOORDZEEKRAB				1, D		
CARCINUS MAENAS	STRANDKRAB	A, V, sch			E, L		
CORYSTES CASSIVELAUNUS	HELMKRAB						
EBALIA TUBEROSA	(KRAB)			E, D, v	1, D, a		
GALATHEA SQUAMIFERA	(KRAB)				E, L		
HIPPOLYTE LEPTOCERUS	(GARNAAL)						
LIOTARCINUS DEPURATOR	BLAUWFOOTZWEHMKRAB	2(OUIS)					2, CDA
LIOTARCINUS PUBER	FLUWELEN ZWEHMKRAB				A, L		
MACROPODIA SPEC.	HOOIWAGENKRAB				E, L		
MARINOGAMMARUS GAMMARUS	(GARNAAL)				MD		
PAGURUS SPEC.	HEREMIETKREEFT				A, L		
PALAEON SERRATUS	GEZAAGDE STEURGARNAAL	2(OUIS)			2, MD, CDA		
PILUMNUS HIRTELLUS	RUIG KRABBETJE				A, L		1, w, CDA
PINKOTHEREUS PISUM	ERWTENKRABBETJE				A, L, s		
PISA CF. MODIPES	(KRAB)						1, CDA
PISA TETRAODON	(KRAB)						2, w, CDA
PISIDIA LONGICORNIS	PORCELEINKRABBETJE				E, L		A, L, r
PORCELLANA LONGICORNIS	(KRAB)				A, L		
PORCELLANA PLATYCELES	HARIG PORCELEINKRABBETJE				MD		
					A, L		

ISOPODA	PISSEBEDDEN
---------	-------------

DYNAMENE BIDENTATA	(ISOPODE)
SYNISOHA LANCIFER	(ISOPODE)

AMPHIPODA	VLOKREEFTEN
-----------	-------------

TALITRUS SALTATOR	STRANDVLO
-------------------	-----------

BRYOZOA	MOSDIERTJES
---------	-------------

ELECTRA PILOSA	HARIGE VLIESCELPOLIEP
FLUSTRA FOLIACEA	BLADACHTIG HOORNWIER
MEMBRANIPORA MEMBRANACEA	FIJNE VLIESCELPOLIEP

ECHINODERMATA	STEKELHUIDIGEN
---------------	----------------

AMPHIPHOLIS SQUAMATA	LEVENDBARENDE SLANGSTER
ANTEDON BIFIDA	(VEERSTER)
ASTERIAS RUBENS	ZEESTER
OPHIURA TEXTURATA	SLANGSTER
PARACENTROTUS LIVIDUS	STEENZEEGEL
PSAMMECHINUS MILIARIS	GEWONE ZEEGEL

TUNICATA	MANTELDIEREN
----------	--------------

(SIDNYUM TURBINATUM)	(ZAKPIJP)
APLIDIUM PROLIFERUM	(ZAKPIJP)
BOTRYLLOIDES LAECHI	(ZAKPIJP)
BOTRYLLUS SCHLOSSERI	GESTERDE GELEIKORST
DENDRODOA GROSSULARIA	ZEEBES

PISCES	VISSEN
--------	--------

CHONDRICHTYLES	KRAKBEENVISSEN
----------------	----------------

RAJA BRACHYURA	BLONDE ROG
RAJA CLAVATA	STEKELROG
RAJA MICROCELLATA	KLEINOOGROG
RAJA MONTAGUI	GLADDE ROG

1,CDA
1,w,CDA

A,L

A,s
E
E

1,s

E,L

3,L,r,w

A,L

A
A,L

2,v

MD

MD
E,L,r,MD
E,L,r,MD

E,L,pl

A,L,pl

1,ei
1,ei
1,ei
1,ei

RAJA SPEC.	EIKAPSEL VAN ROG
RAJA UNDULATA	GOLFROG
SCYLLIORHINUS STELLARIS	KATHAAI

1

1,ei
2,ei

OSTEICHTHYLES

BEENVISSEN

AMMODYTUS TOBIANUS	ZANDSPIERING
BLENNIUS GATTORUGINE	GEHOORNDE SLIJMVIS
CYCLOPTERUS LUMPUS	SHOTOLF
ENOPHRYS BUBALIS	GROENE ZEEDONDERPAD
GObIUSCULUS FLAVESCENS	(VIS)
LIPOPHRYS PHOLIS	SLIJMVIS
MYOXOCEPHALUS SCORPIUS	ZEEDONDERPAD
PHOLIS GUNNELLUS	BOTERVIS

E
MD
2,L
MD
E,L
E,L
E,L
A,L

Bijkomend dient vermeld te worden dat zowel in Luc-sur-Mer en Granville gruis verzameld werd en dat te Granville eveneens enkele wiermonsters werden genomen om op micromollusken onderzocht te worden. De resultaten van dit onderzoek zullen in een aanvullend artikel te zijner tijd nog gepubliceerd worden.

Hieronder ook een lijst van de tijdens deze meerdaagse excursie waargenomen vogelsoorten (in totaal 55). Niet minder dan 41 soorten werden in de loop van de week "algemeen" waargenomen. Hiervoor werden geen specifieke localiteiten of aantallen genoteerd. Het betreft de soorten :

Bergeend <i>Tadorna tadorna</i>	Roek <i>Corvus frugilegus</i>
Boerenzwaluw <i>Hirundo rustica</i>	Roodborst <i>Erithacus rubecula</i>
Ekster <i>Pica pica</i>	Spreeuw <i>Sturnus vulgaris</i>
Graspieper <i>Anthus pratensis</i>	Steenloper <i>Arenaria interpre</i>
Groenling <i>Chloris chloris</i>	Tjiftjaf <i>Phylloscopus collybita</i>
Grote Lijster <i>Turdus viscivorus</i>	Torenavalk <i>Falco tinnunculus</i>
Grote Mantelmeeuw <i>Larus marinus</i>	Turkse Tortel <i>Streptopelia decaocto</i>
Heggenus <i>Prunella modularis</i>	Veldleeuwerik <i>Alauda arvensis</i>
Houtduif <i>Columba palumbus</i>	Vink <i>Fringilla coelebs</i>
Huismus <i>Passer domesticus</i>	Vlaamse Gaai <i>Garrulus glandarius</i>
Kauw <i>Corvus monedula</i>	Waterhoen <i>Gallinula chloropus</i>
Kievit <i>Vanellus vanellus</i>	Wilde Eend <i>Anas platyrhynchos</i>
Kleine Mantelmeeuw <i>Larus fuscus</i>	Winterkoning <i>Troglodytes troglodytes</i>
Kneu <i>Carduelis cannabina</i>	Witte Kwikstaart <i>Motacilla alba</i>
Koekoek <i>Cuculus canorus</i>	Wulp <i>Numenius arquatus</i>
Kokmeeuw <i>Larus ridibundus</i>	Zanglijster <i>Turdus philomelos</i>
Koolmees <i>Parus major</i>	Zilvermeeuw <i>Larus argentatus</i>
Merel <i>Turdus merula</i>	Zwarte kraai <i>Corvus corone</i>
Pimpelmees <i>Parus caeruleus</i>	Zwarte Roodstaart <i>Phoenicurus ochruros</i>
Putter <i>Carduelis carduelis</i>	Zwartkop <i>Sylvia atricapilla</i>
Rietgors <i>Emberiza schoeniclus</i>	

Van de volgende soorten werden slechts enkele exemplaren (vermeld tussen haakjes) waargenomen:

a) In de vallei van de Orne (tussen Sallenelles en Ouistreham):

Europese Kanarie *Serinus serinus*

Geelgors *Emberiza citrinella*

Grote Stern *Sterna sandvicensis* (3)

Kleine Zilverreiger *Egretta garzetta* (1)

Tapuit *Oenanthe oenanthe*

b) In de streek rond Barfleur:

Aalscholver *Phalacrocorax carbo*

Eidereend *Somateria mollissima*

Jan van Gent *Sula bassana* (enkele)

Kleine Zilverreiger *Egretta garzetta* (3)

Knobbelzwaan *Cygnus olor* (1)

Middelste Zaagbek *Mergus serrator* (10 koppels)

Roodhalsfuut *Podiceps griseigena* (1)

c) Te Granville:

Rotgans *Branta bernicla* (20 ex. boven zee)

d) Te Villers-sur-Mer (Falaises des Vaches Noires):

Buizerd *Buteo buteo* (2)

e) Te Luc-sur-Mer:

Groenpootruiter *Tringa nebularia*

Merkwaardig genoeg werd er tijdens de ganse week geen enkele Scholekster *Haematopus ostralegus* opgemerkt.

Met dank aan F. De Winter voor het opmaken van de lijst met vogelsoorten, aan M. Dupin (Association Nature Calvados) voor het ter beschikking stellen van de lijst van wieren en dierlijke organismen waargenomen te Luc-sur-Mer, en aan Manu Dumoulin, F. Kerckhof, Cédric d'Udekem d'Acoz, Jean-Paul Vanderperren, R. van Outryve, M.-Th. Vanhaelen en B. Verhaeghe voor determinaties en het doorspelen van aanvullende waarnemingsgegevens.

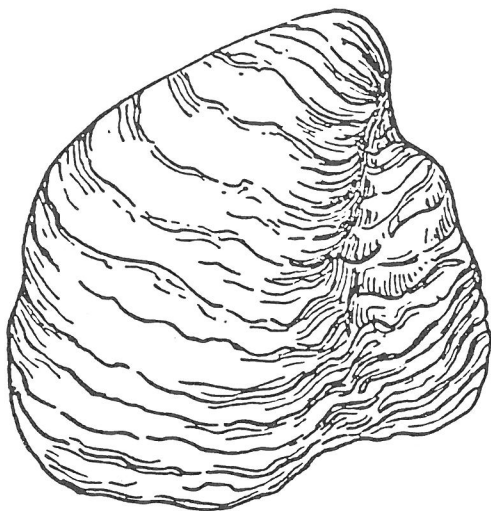

Fig. 1. *Gryphaea dilatata*

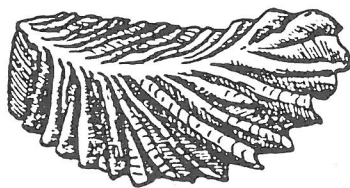

Fig. 2. *Alectryonia gregaria*

N. Severijns
Buizegemlei, 90 (bus 6)
2650 Edegem

Eikapsels van de tepelhoren *Lunatia catena* (DA COSTA, 1778) op het Koksijdse strand in mei-juli 1993.

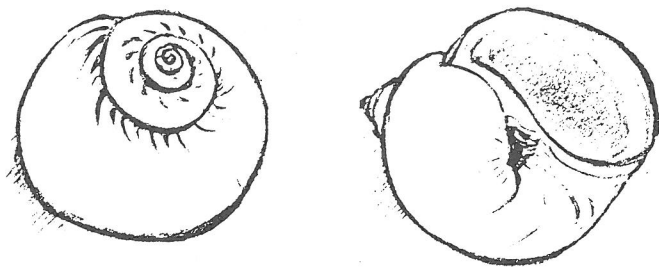
Op 1 mei 1993 lagen er op het strand, tussen Het Schipgat en de eerste golfbreker te Koksijde 2 zeer verse en bijna volledige eikapsels van de gewone tepelhoren. Deze legsels, die heel algemeen zijn op de stranden van Bretagne en Normandië (meestal vond ik ze daar in april-mei) zijn op de Belgische stranden echter zeer zeldzaam. Zelf vond ik ze bij ons nooit tussen 1971 en 1993.

Op 29 mei 1993 ontdekte ik, tussen talrijke eiertrossen van de pijlinktvis *Loligo* sp., weer een gaaf eikapasel en 2 fragmenten van *Lunatia catena* op het strand van Koksijde. Op 21 juli 1993 lag er op hetzelfde strand nog een vers stukje van een eikapsel. Het resultaat van de aanwezigheid van deze legsels bleef niet uit. Nadat enkele jaren bijna geen verse tepelhorens aanspoelden op de Westkust, konden we ze in het najaar en de winter van '93 weer regelmatig vinden; vooral na stormen.

De zeer fraaie, paarsroze kleur is het meest opvallende kenmerk van lege verse horens.

Hieronder mijn waarnemingen :

19-XI-93	KOK	1 ex. met dood dier + operculum; een 10-tal lege verse ex.
20-XI-93	KOK	1 ex. idem; 10-tal idem
4-XII-93	KOK	10-tal verse lege horens
26-XII-93	ODK	1 ex. met dood aangepikt dier
29-XII-93	KOK	1 ex. idem; enkele verse lege ex.
15-I-94	DP	2 zeer verse lege horens
14-II-94	KOK	2 ex. met dood dier + operculum 1 verse lege horen
25-II-94	KOK	3 verse lege horens

W

fig 1. : *LUNATIA CATENA*
(Naar een vondst van 31-X-81 te Koksijde
Ware grootte.)

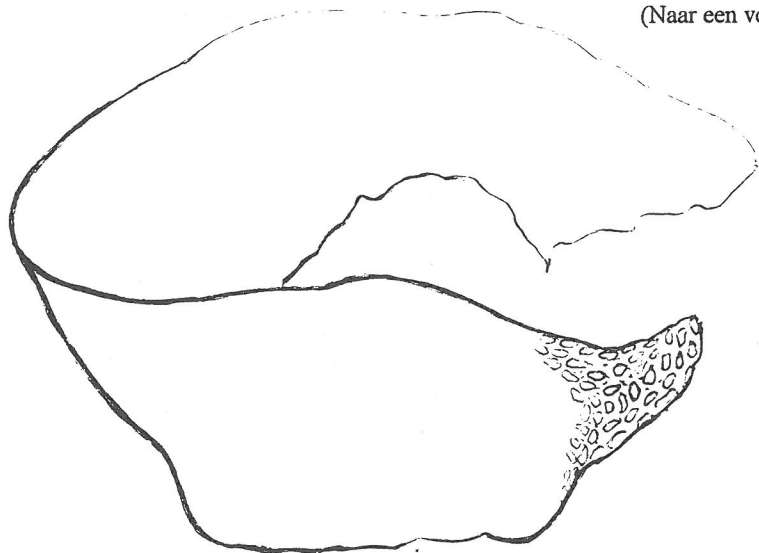

Fig. 2. : Eikapsel *Lunatia Catena*
(Naar een ex. afkomstig van het strand
van Koksijde 1-V-93)

M.-Th. Vanhaelen
Lindegaarde, 3
1830 Machelen

Er was eens een zeenaaktslak, genaamd *Alderia scaldiana*, of toch niet ?!

Bij een snuffeltocht in oude malacologische publicaties, stootte ik toevallig in de "Annales de la Société royale malacologique de Belgique" op een artikel van ene Raeymaekers (1895) dat de verdwijning behandelt van de zeenaaktslak "*Alderia scaldiana*" uit het schorregebied van de Zeeschelde tussen Antwerpen en Fort Philippe.

De soort in kwestie werd ontdekt door P.H. Nyst, auteur van talrijke publicaties over mollusken. In 1855 wijdde Nyst een klein artikel aan deze zeenaaktslak. Hij catalogeerde ze bij het genus *Alderia*. Elf jaar eerder beschreef Lovén (1844) de algemeen gekende *Alderia modesta*. In het jaar van de ontdekking door Nyst verkeerde de kennis van de Nudibranchia nog maar in een rudimentaire fase. Het is overigens pas in 1855 dat Alder & Hancock hun baanbrekende monografie over Britse zeenaaktslakken publiceren.

Nyst stipt in zijn artikel volgende kenmerken aan van *A. scaldiana*, die verschillend zouden zijn van *A. modesta*: 1) de groene kleur, 2) het voorkomen van zwartachtige pigmenten die uitmonden in een zwarte band, 3) de kieuwen zouden het hier volledig omsluiten wanneer men het uit het water haalt.

Het is m.i. duidelijk dat de kennis van Nyst over zeenaaktslakken in die tijd erg beperkt was. *A. modesta* is immers een soort die erg variabel is. Volgens Nyst zou *A. modesta* altijd geelachtig van kleur zijn, terwijl ze wel degelijk evengoed groenachtig kan zijn (SWENNEN, 1987). Ook de pigmenten van *A. modesta* kunnen divers van kleur zijn, zo ook zwart. Over punt 3 durf ik geen uitspraak doen, bij gebrek aan veldervaring. Toch lijkt het me dat Nyst de bal heeft misgeslagen.

In 1894 werd door leden van de toenmalige malacologische vereniging uit Brussel een zoektocht opgezet naar *A. scaldiana* tussen Antwerpen en de Nederlandse grens. Daar deze zoektocht niets opleverde was men van oordeel dat de soort blijkbaar uitgestorven was of geëmigreerd naar "meer geschikte oorden". Als oorzaak van deze verdwijning werd de verlaging van het zoutgehalte opgegeven. Opmerkelijk is wel dat eveneens geen melding wordt gemaakt van vondsten van *A. modesta*! Laatstgenoemde soort komt echter nog wel degelijk voor op de schorren van Doel en Kallo (DUMOULIN, 1989; 1990).

Ook ADAM & LELOUP (1939) en BACKELJAU (1986) zijn van mening dat

het om één en dezelfde soort gaat. Al heeft de soort *A. scaldiana* allicht nooit bestaan, het blijft m.i. toch een leuke anekdote uit de beginjaren van de malacologie in België.

Literatuur

- ADAM, W. & E. LELOUP, 1939. Sur la présence d'*Alderia modesta* (LOVEN, 1844) en Belgique.- Bull. Mus. r. Hist. nat. Belg., 15(64) : 1-13.
- ALDER, J. & A. HANCOCK, 1845-55. A monograph of the British Nudibranchiate Mollusca. Part 1-7.- London: Ray Society.
- BACKELJAU, Th., 1986. Lijst van de recente mariene mollusken van België.- Studiedocumenten Kon. Belg. Inst. Natuurwet., 29: 1-106.
- DUMOULIN, E., 1989. Overzicht van de brakwatermollusken van België.- Verhandelingen van het symposium "Invertebraten van België", 87-94.
- DUMOULIN, E., 1990. De brakwatermollusken van België: autecologie en verspreiding.- De Strandvlo, 10(2) : 26-69.
- LOVEN, S.L., 1844. Om nordiska hafs-mollusker.- Ofvers. K. Vet. Akad. Forh. Stockholm, 1(3) : 48-53.
- NYST, P.H., 1855. Description succincte d'un nouveau mollusque marin des rives de l'Escaut.- Bull. Acad. r. Sci., 1e sér., 2e partie, 22(9) : 435-437.
- RAEYMAEKERS, D., 1895. Etudes sur la faune malacologique du Bas-Escaut. Disparition de l'*Alderia scaldiana*, NYST.- Annls Soc. r. malacol. Belg., 30 : 121-125.
- SWENNEN, C., 1987. De Nederlandse zeenaaktslakken.- Wet. Meded. KNNV, 183 : 1-52.

D. Wouters
Balansstraat, 167 (bus 4)
2018 Antwerpen

Solen marginatus (MONTAGU, 1803) en *Ensis arcuatus* (JEFFREYS, 1865) met vleesresten te Oostduinkerke.

Op 3-II-1994 was het strand van Oostduinkerke, zoals zo vaak tegenwoordig, letterlijk bedolven onder een massale hoeveelheid schelpen van *Ensis directus*, in lengte variërend van 4 à 5 cm tot 16 cm. Hiertussen kan meestal heelwat interessant materiaal gevonden worden. Opvallend was ditmaal het groot aantal verse schelpen (uitsluitend doubletten) van de grote zwaardschede *Ensis arcuatus*. Over een afstand van ongeveer 2 km (tussen Oostduinkerke-Bad en het Koningin Elisabeth Instituut) verzamelde ik in \pm 2 uur tijd 52 doubletten, met een lengte van 109,5 tot 150 mm. Hiervan waren er niet minder dan 43 vers, waaronder zelfs 6 ex. met vleesresten op de spierindrucksels. Zelfs tussen een grote masse schelpen van *E. directus* is *E. arcuatus* vrij makkelijk (zonder controle van de spierindrucksels, waardoor beide soorten éénduidig kunnen onderscheiden worden) van op afstand te herkennen door de lichtere kleur van zowel de schelp als het periostracum, en door de slankere vorm. 4 doubletten waren volledig recht. Opvallend waren ook de 4 exemplaren die helemaal geen kleurpatroon vertoonden (albino's ?).

Tijdens dezelfde strandwandeling vond ik eveneens 3 ex. van de messchede *Solen marginatus*, waaronder 2 verse doubletten. Het grootste meet 114 mm en is licht beschadigd. Het kleinste is 90 mm lang en bevatte nog vleesresten op de spierindrucksels. Op 27-XII-1993 vond ik tussen aanspoelsel op het strand van Oostduinkerke ook reeds een fragment van een vers doublet *S. marginatus*. Het lijkt er dus op dat na een onderbreking van ongeveer acht maanden (VANHAELEN, 1993), nu weer verse exemplaren van *S. marginatus* beginnen aan te spoelen langs de Westkust. Tenslotte verzamelde ik in totaal ook nog 16 ex. van het klein tafelmesheft *Ensis minor*, van 111,5 tot 155,5 mm lang. Hierbij waren 11 doubletten, waarvan 2 vers (138 en 141 mm).

Verse doubletten van *E. arcuatus* kunnen aan de Westkust regelmatig gevonden worden. Verse schelpen van *E. minor* en *S. marginatus* zijn veel zeldzamer. Van *E. minor* kunnen sinds vorig jaar opnieuw zo nu en dan enkele verse doubletten aangetroffen worden. De laatste meldingen van verse exemplaren van *S. marginatus* dateren van de periode november 1992 tot maart 1993 (VANHAELEN, 1992a; 1993). Opvallend is wel dat nu zowel van *E. arcuatus* als van *S. marginatus* exemplaren met

vleesresten werden gevonden. Voor *E. arcuatus* moeten we hiervoor teruggaan tot april 1992 (VANHAELEN, 1992b), toen 2 ex. met levende en 10 met dode dier werden gevonden. Voor *S. marginatus* moeten we zelfs teruggaan tot de invasie in de periode 1984-1986 (RAPPE, 1985).

Dit alles zou een eerste aanwijzing kunnen zijn dat de inheemse *Ensis*- en *Solen*-soorten, na de invasie van de Amerikaanse zwaardschede *E. directus*, het weer stilaan beter beginnen te doen voor onze kust. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat bijna alle van de 43 verse doubletten *E. arcuatus* vier duidelijke jaarringen vertonen en dus waarschijnlijk reeds in 1990 geboren zijn. 4 exemplaren vertonen slechts drie jaarringen. Nog jongere ex. werden niet gevonden. Of dit betekent dat de laatste paar jaren geen nieuwe *E. arcuatus* geboren werden is niet duidelijk.

Literatuur

- RAPPE, P., 1985. Van Neptunus' overvloed.- De Strandvlo, 5(2) : 49-50.
 VANHAELEN, M.-Th., 1992a. Nieuwe invasie van *Solen marginatus* MONTAGU, 1803 te Oostduinkerke.- De Strandvlo, 12(4) : 123-124.
 VANHAELEN, M.-Th., 1992b. Spectaculaire strandingen op 17 en 18 april 1992 te Koksijde, Sint-Idesbald en De Panne.- De Strandvlo, 12(2) : 56-57.
 VANHAELEN, M.-Th., 1993. Verse schelpen van *Solen marginatus* tijdens de herfst- en winterperiode 1992-93 te Oostduinkerke en Koksijde.- De Strandvlo, 13(4) : 149.

N. Severijns
 Buizegemlei, 90 (bus 6)
 2650 Edegem

Vier mariene mollusken wettelijk beschermd in Groot-Brittannie.

Bedreigde diersoorten worden in het Verenigd Koninkrijk sinds 1981 beschermd door de "Wildlife and Countryside Act". In de wet werd de verplichting ingebouwd om de lijst van de beschermde soorten elke vijf jaar te herzien. Bij de laatste herziening (1991) werden vier soorten zeemollusken bij de lijst toegevoegd door de "Joint Nature Conservation Committee" (SEAWARD, 1993), met name *Thyasira gouldi* (PHILIPPI), *Paludinella littorina* (DELLA CHIAJE), *Caecum armoricum* (DE FOLIN) en *Tenellia adpersa* (NORDMANN).

Thyasira gouldi is een kleine bivalve uit de familie *Thyasiridae* (orde: *Veneroida*), die in Groot-Brittannië enkel voorkomt in een paar zeeinhammen in Schotland (SMITH, 1985). Het is één van de twaalf *Thyasira*-soorten die Groot-Brittannië rijk is. De soorten die tot het genus *Thyasira* behoren zijn zeer slecht gekend. In het standaardwerk over de Britse bivalven "British Bivalve Seashells" (TEBBLE, 1966) worden slechts 4 soorten besproken; *T. gouldi* is hier niet bij!

Paludinella littorina is een klein slakje van ± 2 mm, behorende tot de familie *Assimineidae* (orde: *Mesogastropoda*). Het werd nog maar op enkele plaatsen aan de Engelse zuidkust ten westen van het eiland Wight aangetroffen (LIGHT, 1986), meestal in gezelschap van een andere vrij zeldzame soort, *Truncatella subcylindrica*.

Caecum armoricum is net als de andere vertegenwoordigers van dit genus een minuscule slakje, dat niet groter wordt dan 1 mm. Het werd pas in 1989 levend aangetroffen (SEAWARD, 1989; 1990). Voordien werden alleen lege huisjes op het strand gevonden. *C. armoricum* werd ook lang verward met de meer gekende *Caecum glabrum* (VAN AARTSEN & HOENSELAAR, 1984). Bij *C. armoricum* is het septum dat het horentje afsluit meer asymmetrisch van vorm. *C. armoricum* komt

alleen voor aan de kust van Dorset.

Tenellia adpersa tenslotte is een naaktslakje van zo'n 7 mm groot, dat een voorkeur heeft voor brak water. Het behoort tot de familie *Tergipedidae* (orde: *Nudibranchia*). In Groot-Brittannië is het een zeldzame soort, die slechts in een paar haventjes langs de kust van Dorsetesignaleerd werd. Van de 4 beschermde soorten is *T. adpersa* de enige die ook aan onze kust voorkomt (BACKELJAU, 1986) (nvdr: nog zou kunnen voorkomen; moet herbevestigd worden). In Nederland is deze zeenaaktslak minder zeldzaam (SWENNEN, 1987).

De in Groot-Brittannië beschermde molluskensoorten mogen noch levend verzameld, noch gestoord worden. Het beschermingsbesluit houdt ook in dat de habitats van de 4 "uitverkorenen" automatisch beschermd zijn.

Literatuur

- AARTSEN, J.J. VAN & H.J. HOENSELAAR, 1984. European Marine Mollusca: notes on less well-known species, VII : *Caecum armoricum* (DE FOLIN).- *Basteria*, 48 : 23-26.
- BACKELJAU, Th., 1986. Lijst van de recente mariene mollusken van België.- *Studiedoc. Kon. Belg. Inst. Natuurwet.*, 29 : 1-106.
- LIGHT, J., 1986. *Paludinella littorina* living along the Fleet, Dorset.- *J. Conch. London*, 32 : 260.
- SEAWARD, D.R., 1989. *Caecum armoricum*: new to the British marine fauna.- *J. Conch. London*, 37 : 268.
- SEAWARD, D.R., 1990. Distribution of the marine molluscs of North West Europe.- Peterborough: Nature Conservancy Council, 114 p.
- SEAWARD, D.R., 1993. Marine Molluscs Now Protected.- *The Conchologists' Newsletter*, 124 : 149.
- SMITH, S.M., 1985. A survey of the shores and shallow sublittoral of Loch Torridon and Loch Carron.- Huntingdon, Report to Nature Conservancy Council.
- SWENNEN, C., 1987. De Nederlandse zeenaaktslakken.- *Wet. Meded. KNNV*, 183 : 1-52.
- TEBBLE, N., 1966. *British Bivalve Seashells*.- London: Trustees of the British Museum (N.H.), 212 p.

D. Wouters
Balansstraat, 167 (bus 4)
2018 Antwerpen

Nog meer levende *Nassarius reticulatus*(LINNAEUS, 1758) in De Panne.

Op 5 december 1993 zocht ik op het bevroren strand van De Panne verse fuikhorentjes. Reeds twee weken duurde het erg winters weer met vorst en sneeuw. Een 10-tal dagen waren verlopen, sinds de grote stranding van levende *Nassarius reticulatus* te Koksijde (JONCKHEERE, 1993).

Alle aangespoelde verse mollusken waren ofwel leeggepikt ofwel bevroren. Tussen diverse soorten tweekleppigen belandden de horentjes in een plasticzak. Pas een dag nadien controleerde ik aandachtig het verzamelde materiaal. Van de 15 zeer vers uitziende fuikhorens bevatten er nog 2 het dier. Het ene was dood en een stukje van zijn voet en het operculum ontbraken. Bij het andere horentje was van buitenaf niet te zien dat er nog een dier inzat; zo diep was de *Nassarius*, met zijn klein afsluitende operculum in de horen teruggetrokken. Toen ik hem opwarmde in mijn hand, stuwde hij nog verscheidene keren zijn voet ver naar buiten, doch slaagde er niet meer in rond te krūipen. De horentjes met dier zijn gemakkelijk te herkennen aan hun donkerder voorkomen, daar ze tussen de lengteribbels nog hun periostracum bezitten.

Op 1 januari 1994 vond ik, weer op het Westhoekstrand in De Panne 5 zeer verse, doch lege horentjes *N. reticulatus*, en een dag later op hetzelfde strand 10 verse fuikhorentjes waarvan er 2 reeds in herbruik genomen waren door de kleine heremietkreeft *Diogenes pugilator*. Deze kreeftjes hadden echter het vriesweer niet getrotseerd.

Wat zowel Ingrid Jonckheere als mij is opgevallen is het feit dat fuikhorentjes met levend of dood dier nooit bezet zijn met zeepokken; doch éénmaal deze horentjes leeg zijn, worden ze wel vlug bezet met zeepokken.

Literatuur

JONCKHEERE, I., 1993. Vijf dagen op zoek naar levende exemplaren van *Nassarius reticulatus* (L., 1758) op de stranden van de Westkust.- *De Strandvlo*, 13(4) : 144-145.

M.-Th. Vanhaelen
Lindegaarde, 3
1830 Machelen

Op 14 januari 1994 vond ik in het aanspoelsel ter hoogte van het Westhoekreservaat 2 fuikhorens, *Nassarius reticulatus* met dier en operculum naast verschillende verse exemplaren. Te oordelen naar de geur die sommige later thuis verspreidden moet er in een paar daarvan nog vleesresten gezeten hebben. Waarschijnlijk werden ze aangepikt. Verder lag er nog een verse fuikhoren bewoond door een kleine heremietkreeft *Diogenes pugilator*.

Francis Kerckhof

Levende *Nassarius reticulatus* en *Lunatia nitida* van de kustvisserij.

Eind 1993 kreeg ik bij 2 gelegenheden materiaal van kustvisseren. Daarin zaten o.a. fuikhorens.

1. November 1993, gevestigd 7 km ter hoogte van Middelkerke ongeveer 100 m diep bij hoog tij. Zowat 50 *Nassarius reticulatus* naast ongeveer 100 *Lunatia nitida*. De schelpjes waren uit de "schudder" gevallen in de kookkuip van grijze garnaal.
2. December 1993, Oostende Bank, 18 m diep bij hoog water. Een 25-tal exemplaren *Nassarius reticulatus* uit "kluts" van vooral gewone zwemkrabben, wijting en jonge platvis.

Het grootste deel van de *Nassarius reticulatus* hadden een dunne (= groeiende ??) lip. Deze dunne lip is niet gebonden aan een bepaalde afmeting. Ze komt zowel voor bij de grootste als bij de kleinste exemplaren.

In vergelijking met de glanzende tepelhorens op het strand van De Haan (opspuitingen mei '92) zijn de exemplaren van voor Middelkerke gemiddeld groter en vertonen ze vrijwel allemaal een roestbruine kleur.

R. Vanwalleghem
Aartshertoginnestraat 54
8400 Oostende

De zwarte kraai *Corvus corone* predaterend op mollusken.

Tijdens een strandexcursie op 30 januari 1994 tussen Oostduinkerke en Koksijde kon ik observeren hoe zwarte kraaien op het strand fourageerden en zich tegoed deden aan levend aangespoelde mollusken.

Na een periode van krachtige NW-stormen was het aanspoelsel die dag erg gevarieerd. Naast diverse kreeftachtigen (waaronder 22 ex. van de gewimperde zwemkrab *Liocarcinus arcuatus*) enkele goudkammetjes *Pectinaria* sp., hartegels *Echinocardium cordatum* en anemonen (waarvan 4 naar huis meegenomen en in het aquarium uitgezette ex. gedetermineerd konden worden als *Sagartia troglodytes* ofte slibanemoon) waren het vooral de schelpdieren die massaal aangespoeld lagen. De dominante soorten hier waren de Amerikaanse zwaardschede *Ensis directus*, de stevige strandschelp *Spisula solida* en de tapijtschelp *Venerupis senegalensis*.

Van zodra het opgehouden was met regenen en de zon begon te schijnen viel het mij op dat groepjes zwarte kraaien (van resp. 7 en 4 individuen) of verspreid enkele solitaire vogels rondzwierven ter hoogte van de vloedlijn, de laagwateraanspoelsellijn of aan de rand van de vele zwinen waar aanspoelsel lag. Doordat het in de morgen was en er nog maar weinig mensen op 't strand waren kon ik de vogels, die weinig of niet werden gestoord in hun activiteiten, tamelijk dicht naderen. Op die manier kon ik tweemaal vaststellen hoe een zwarte kraai met een zwaardschede (zeer waarschijnlijk *Ensis directus*) in de bek zat. Toen ik te dicht kwam vlogen de vogels met de schelp in hun bek weg om deze vermoedelijk verderop stuk te pikken en het vlees op te eten. Op een gegeven moment zag ik voor mij nog een zwarte kraai die bezig was iets aan het stuk pikken. Ik begaf mij naar de plaats waar de kraai gezeten had, en ontdekte er een in stukjes gestekte linkerklep met ernaast de nog volledige rechterklep ontdaan van het dier, van een stevige strandschelp *Spisula solida*. In het zand errond waren de fijne sporen van de nagels van de kraaiepoten terug te vinden.

Het zijn dus niet alleen meeuwen die fourageren op zeeschelpdieren. Uit het verleden herinner ik mij de aanwezigheid van kauwtjes *Corvus monedula* en in de winter van bonte kraaien *Corvus cornix* op het strand; soms kon je er ook een ekster *Pica pica* waarnemen. Deze soorten zaten dan meestal in de vloedlijn van springtij of van normaal hoogwater rond te scharrelen. Ik veronderstelde toen dat ze (o.a. tussen het dood verdroogd aanspoelsel) in hoofdzaak op jacht waren naar kleine kreeftachtigen

(*Talitrus*, *Orchestia*,...) of insecten.

Kraaiachtigen worden vaak aanzien als "slimme" vogels (voor wat betreft de kauwen zie o.a. LORENZ, 1985). Blijkbaar hebben ze nu op de een of andere manier ontdekt dat er zich onder het harde omhulsel van een schelp een lekker hapje bevindt. Wie weet leren meer kraaien dit fourageergedrag en krijgen we in de toekomst meer kraaien op het strand ?

Literatuur

LORENZ, K., 1985. Ik sprak met viervoeters, vogels en vissen. - Amsterdam : Ploegsma, 134 p.

E. Dumoulin
H. Consciencestraat, 67
8301 Knokke-Heist

KORTE MEDEDELINGEN

Iets over vermeende kleurverschillen tussen Europese en Amerikaanse exemplaren van *Petricola phalodiformis* (LAMARCK).

36082

In het recent verschenen boek "European Seashells vol. II" van G. Poppe en Y. Goto wordt beweerd dat de *Petricola*'s die aan de Noordamerikaanse kusten voorkomen een roze tint vertonen, in tegenstelling tot deze van de Europese kusten.

Deze bewering is echter onjuist. Tijdens mijn onderzoek naar het voorkomen van *Petricola phalodiformis* en *Barnea candida* aan de Belgische kust, heb ik eveneens verscheidene doubletten gevonden die aan de bovenrand (op beide schelphelften) een langgerekte roze vlek vertoonden. Deze vlekken waren volledig identiek met een doublet dat ik in de schelpenverzameling van het Redpath Museum (Montreal, Canada) aantrof. Van de enkele tientallen *Petricola*'s in deze Amerikaanse verzameling was er overigens slechts één doublet dat deze kleuren vertoonde.

Het is dus niet waarschijnlijk dat rozige doubletten in Noord-Amerika algemener zouden zijn dan aan onze stranden.

D. Wouters

Levende wenteltrapjes *Epitonium clathrus* (L, 1758) aangespoeld op Belgische stranden.

36086

Nadat op 24 oktober 1992 reeds een Wenteltrapje met operculum gevonden werd in De Panne (VANHAELEN, 1993) hebben er nu strandingen van levende en dode wenteltrappen plaats gehad rond de jaarwisseling 1993-1994 op het Westhoekstrand, De Panne en bij Ster der Zee, Koksijde.

Bij deze zeer uitzonderlijke strandingen, roep ik alle strandwaarnemers op, die ook verse wenteltrapjes met levend of dood dier zouden gevonden hebben, hun gegevens

door te sturen naar de redactie of mezelf. Zodoende kan, in een volgende Strandvlo een uitgebreider artikel met volledige beschrijving en aanvullende bijzonderheden omtrent de vondsten, aan bod komen.

M.-Th. Vanhaelen

Literatuur

VANHAELLEN, M.-Th., 1993. Wenteltrap *Epitonium clathrus* met operculum te De Panne op 24-X-1992. - De Strandvlo, 13(2-3) : 89-90.

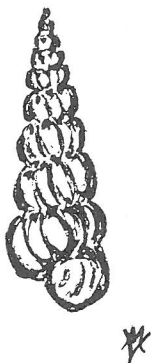

fig. 1. : *Epitonium clathrus*
(Naar een leeg horentje, aangespoeld te Koksijde
op 3-VII-85. Lengte : 39 mm)

Aanwijzingen voor auteurs

In "De Strandvlo" worden originele artikels i.v.m. de mariene en brakwaterfauna en flora van de kusten van West-Europa in het algemeen en van België in het bijzonder opgenomen. Tevens worden literatuurbesprekingen, excursieverslagen, korte mededelingen, verzoeken en bestuursaangelegenheden opgenomen.

Kopij in machineschrift of zeer duidelijk met de hand geschreven wordt aan de redacteur bezorgd liefst voor de 15de van de maanden februari, mei, augustus of november. Tekeningen in zwarte inkt op een afzonderlijk vel papier maken. Zwart-wit foto's, op wit glanzend papier afgedrukt, kunnen ook gepubliceerd worden. In de tekst moet ofwel naar de afbeeldingen verwezen worden, ofwel dient een onderschrift op een apart blad bijgevoegd te worden. Latijnse soortnamen in de titel worden bij voorkeur met de auteur en jaartal aangeduid (volgens de regels van de nomenclatuur). Deze regel is niet van toepassing voor latijnse namen in de tekst. Literatuurcitaten in de tekst omvatten enkel de auteur en jaartal, b.v.:

"Volgens LELOUP (1952) is de soort vrij zeldzaam aan onze kust." of,
"De soort is vrij zeldzaam aan onze kust (LELOUP, 1952)".

Deze citaten verwijzen naar een literatuurlijst achteraan het artikel, waarin de publicaties als volgt worden verzameld. In geval van een boekwerk (niet in een serie verschenen), in volgorde: auteur(s), jaartal van uitgifte, titel, plaats van uitgifte, uitgeverij, aantal bladzijden, aantal platen en/of tabellen (indien niet in de doorlopende paginering opgenomen). B.v.:

EBEN, W., 1884. De weekdieren van België.- Gent: Vuylsteke, 116 p., 7 pl.

Ingeval van een tijdschriftartikel moet de gestandaardiseerde afkorting van de naam van het tijdschrift gebruikt worden, b.v.:

SNACKEN, F. 1956. Eolisch zandtransport langs het Belgische strand.- Natuurwet. Tijdschr., 38(3-4): 89-99, pl. 6-7.

Indien het artikel een voor de wetenschap nieuw of zeldzaam gegeven bevat (b.v. een nieuwe soort voor een faunagebied, een belangrijke waarneming over de biologie van een species, ...) dan is een korte samenvatting in het Engels of het Frans zeer wenselijk. Ten alle tijde kan met de redacteur overlegd worden over bijkomende problemen.

OPTIEK "DE PUTTER"

St.-Jakobsstraat 32
8000 BRUGGE
Tel. 050/33.47.88

**Euromex microscopen
&
stereomicroscopen**

